

beyi Abdurrahman'dan fıkıh, İzzeddin İbn Cemâa'dan fıkıh usulü, Velîyyüddin İbnü'l-İrâkî ve İbn Hacer el-Askalânî'den hadis, Şemseddin eş-Şattanüfî'den nahiv okudu. 1412'de hacca gitti. Deme-nûr'da kadı olan kardeşinin nâibi olarak görev yaptı.

Genç yaşta fetva vermeye ve fıkıh okut-maya başlayan Bulkîni Berkûkiyye, Haş-şâbiyye, Haseniyye, Şerîfiyye ve Kayıtbay medreselerinde müderrislik yaptı. Celâ-leddin es-Süyûtî ve Sehâvî'nin de arala-rında bulunduğu birçok talebe yetiştirdi. Hocalarından Velîyyüddin İbnü'l-İrâ-kî'nin azli üzerine 6 Zilhicce 825'te (21 Kasım 1422) Mısır Şâfiî başkadısı olduysa da on üç ay sonra bu görevden ayrıldı. Çeşitli aralıklarla yedi defa aynı gö-reve getirilen Bulkîni toplam on üç yıl altı ay başkadılık yaptı. Bu görevde iken 5 Receb 868'de (14 Mart 1464) Kahire'-de vefat etti ve babasına ait medrese-de onun yanına defnedildi.

Eserleri. *et-Tecerrüd ve'l-ihimâm bi-cem'i fetâvâ'l-vâlid şeyhi'l-İslâm*. Eser-de babasının fetvalarını toplayıp fıkıh bablarına göre tertip etmiştir. Şâban 836'da (Nisan 1433) tamamlanan eserin Süleymaniye Kütüphanesi'nde bir nüshası vardır (Süleymaniye, nr. 677). Kay-naklarda adları geçen diğer başlıca eser-leri de şunlardır: *el-Cevherü'l-ferd fi-mâ yuhâlifü fihî'l-hurru'l-'abd*, *el-Kavlü'l-makbûl fîmâ yüdde'â fihî bi'l-mec-hûl*, *Tezkire* (bu üç eserin yazma nüshaları için bk. Brockelmann, GAL, II, 119; Suppl., II, 115), *Tetimmü'tl-Tedrib* (bununla babasının *et-Tedrib* adlı eserini tamamlamıştır), *İzhârü'n-nebâ fi su'âli ref'i'l-vebâ* (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 1415/5), *Tefsîrül-Kur'ân*, *el-Kavlü'l-müstebîn fi ahkâmî'l-mürteddîn*, *el-Kavlü'l-müfid fi şirâtî't-tertib beyne kelimeteyi't-tevhîd*, *el-Makâlû'l-mu-kaţţar fi makâmî'l-minber*.

BİBLİYOGRAFYA:

Sehâvî, *ed-Đav'ül-lâmi'*, III, 312-314; a.mlf., *ez-Zeyl 'alâ Ref'i'l-işr* (nşr. Cûde Hilâl — Muhammed Mahmûd Subh), Kahire 1966, s. 155-184; Süyûtî, *Hüsnü'l-muḥâdara*, I, 444-445; *Keşfü'z-zunûn*, I, 345, 363, 382, 389, 397, 444, 619; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VII, 307; Şevkânî, *el-Bedrü't-tâli'*, I, 286-287; Brockelmann, GAL, II, 119; Suppl., II, 114-115; a.mlf., "Bulkîni", *İA*, II, 835-836; a.mlf., "Bulkîni", *DMİ*, IV, 111; *İzâ-ḥû'l-meknûn*, II, 255; *Hedîyyetü'l-ârifîn*, I, 422; Ziriklî, *el-A'lâm*, III, 279; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, V, 9; Nüveyhiz, *Mu'cemü'l-müfessirîn*, I, 231-232; H. A. R. Gibb, "al-Bulkîni", *EL²* (İng.), I, 1308-1309.

MUSTAFA-UZUNPOSTALCI

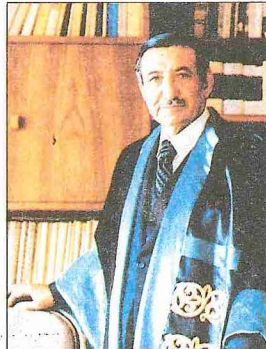
BULUÇ, Sadettin

(1913-1984)

Türk dili profesörü.

Van'da doğdu. Babası çeşitli yerlerde posta ve telgraf müdürlüğü yapan Yusuf Ziya Bey, annesi Sultan Hanım'dır. İlk ve orta okulu Malatya'da (1926), lise-yi Sivas'ta (1930) bitirdi. Yurt dışında yük-sek öğrenim yapmak isteyen öğrenciler için açılan imtihanı kazanarak Maarif Ve-kâleti tarafından Almanya'ya gönderildi (1931). 1932'de Breslau Üniversitesi'nin Şarkiyat Bölümü'ne kaydoldu. Burada okurken aynı zamanda "Untersuchungen über die altosmanische anonyme Chronik der Bibliothèque Nationale zu Paris" adlı doktora tezini hazırladı. 1937'de mezun olduktan sonra bir yıl kadar Berlin Etnografya ve Eski Eserler müzelerinde çalıştı. Aynı yıl İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne asistan olarak girdi. 1945'te "Türk Halklarında Şamanizm" adlı teziyle aynı bölümde doçent, 1955'te de "XIII-XIV. Asır Anadolu Türkçesi'ne Giriş" adlı çalışmasıyla profesör oldu.

1958-1961 ve 1969-1971 yılları arasın-da misafir profesör olarak Bağdat Üni-versitesi'nde Türk dili ve edebiyatı ders-leri okuttu. Bu sırada Irak Türk ağızları üzerinde araştırmalar yaparak pek çok dil malzemesi topladı. Yurda dönüşün-de Millî Eğitim Bakanlığı tarafından ya-yınlanan *İslâm Ansiklopedisi* yazı ku-ruluna girdi. Her yıl başka bir ülkede ya-pılan Milletlerarası Dâimî Altaistik ve Os-mânistik Kongresi'nin çoğuna katıldı ve tebliğler sundu. 1976 yılında Finlandi-ya'daki Sociéte Finno-Ougrienne'a üye seçildi. Uzun süre Türk Dil Kurumu'nun yönetim kurulu üyeliğinde de bulundu. Bu kurumun 1983'te Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu adıyla yeniden yapılanması sırasında kırk aslı üye ara-sında yer aldı.

Sadettin Buluç

1977-1983 yılları arasında Türkiyat Enstitüsü müdürlüğü yaptı. Bir süre İs-tanbul Üniversitesi rektör yardımcılığı görevinde de bulunan Sadettin Buluç 1983'te yaş haddinden emekliye ayrıldı. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan *İslâm Ansiklopedisi* yazı kuru-lundaki çalışmalarına devam ederken 3 Nisan 1984'te vefat etti ve Zincirlikuyu Mezarlığı'na defnedildi.

Sadettin Buluç öğrencilerle ilgilenen, onlara zaman ayırıp yetişmelerine yar-dımcı olan, ciddi, titiz ve hoşgörü sahibi bir hoca olarak tanınır. Türkoloji, Doğu filolojileri, karşılaştırmalı dil bilgisi ve tarih konuları ile ilgilenen Buluç'un ma-kaleler halindeki çalışmalarının çoğu *İs-lâm Ansiklopedisi*, *Türk Ansiklopedi-si*, *Azerbaycan Yurt Bilgisi*, *Türkiyat Mecmuası*, *Türk Dili ve Edebiyatı Der-gisi*, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten* gibi ansiklopedi ve dergilerde yayımlanmıştır. Şamanizm'le ilgili meseleleri ortaya koyduğu bir dizi makale ile (*Türk Amacı*, İstanbul 1942, I/1, s. 42-48; I/2, s. 66-72; I/3, s. 124-131; I/4, s. 171-176; I/5, s. 233-240; I/6, s. 277-284; II/1, s. 365-371) Türk halk kültürüyle il-gili konulara da eğilmiş, bununla birlik-te çalışmalarını daha ziyade Eski Ana-dolu Türkçesi, Irak Türkçesi ve Anadolu ağızları sahalılarında yoğunlaştırmıştır. Ayrıca Anadolu'da gelişen Türk yazı dili-nin başlangıç devresi olarak kabul edi-len XIII-XIV. yüzyıl Türkçe'sinin imlâ ve ses özelliklerini sistemli bir şekilde ele alıp incelemiştir (*XIII-XIV. Asır Anadolu Türkçesine Giriş: İmlâ ve Fonetik*, İstan-bul 1956 [baskısı tamamlanamamıştır]; S. Buluç'un yayınlarının tam bir listesi için bk. Yüce, s. 209-210).

BİBLİYOGRAFYA:

Nuri Yüce, "Prof. Dr. Sadettin Buluç, Haya-tı ve Çalışmaları", *TDL*, XLVIII/388-389 (1984), s. 206-210; Yusuf Çotuksöken, "Ölümünün I. Yıldönümü Dolayısıyla Prof. Dr. Sadettin Buluç", *Öğretmen Dünyası*, sy. 64, İstanbul 1985, s. 26.

MUSTAFA ÖZKAN

BULUGU'İ-MERÂM

(بلوغ المرام)

İbn Hacer el-Askalânî'nin

(ö. 852/1449)

ahkâm hadislerini ihtiva eden eseri.

Tam adı *Bulûgu'l-merâm min edil-letü'l-ahkâm*'dir. Eserin telifinde, özel-likle ibadet, hukuk ve muamele konula-rına dair sahih hadislerin toplanması ve kolayca ezberlenebilecek bir mektep ki-

tabı hacminde olması göz önünde bulundurulmuştur. Müellif 828'de (1425) tamamladığı eserini, talebesi Sehâvî'nin söylediğine göre, o sıralarda henüz on üç yaşında olan oğlu Ebû'l-Meâlî Bedreddin Muhammed'in ezberlemesi için kaleme almıştır. Eser tahâret, salât, cenâiz, zekât, sıyâm, hac, büyü, nikâh, talâk, ric'at, hudûd, cihad, et'ime, eymân ve'n-nüzûr, kazâ, itk, câmi' gibi ana başlıkları ihtiva etmekte, bu son bölümde edep ve ahlâka dair hadisler bulunmaktadır. Tamamı on yedi kitâb, doksan altı bab olan eserde 1356 hadis vardır. Kitabın çeşitli baskılarında, nâşirlerin bazı rivayet farklarını ayrı bir hadis olarak değerlendirmeleri sebebiyle, bu sayı 1373, 1400, 1477 ve 1596'ya kadar ulaşmaktadır. Hadislerin başında sadece ashap-tan olan râviler verilmekte, sonunda da hangi kaynaklarda yer aldığı gösterilmektedir. Bu kısımda "revâhû's-seb'a" ifadesiyle hadisi rivayet eden yedi kişiyi (Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî, Tirmizî ve İbn Mâce) kasteder. "es-Sitte" sözüyle Ahmed b. Hanbel'i bu sayının dışında bırakır. "Revâhû'l-hamse" dediği zaman Buhârî ile Müslim bu yedi kişinin dışında kalır. Bu nu bazan "el-erbaa ve Ahmed" şeklinde ifade eder. "el-Erbaa" sözüyle Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce'yi, "es-selâse" ile Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî'yi, "müttefekun aleyh" ile de Buhârî ile Müslim'i kasteder. Bunların dışındakileri ise isimleriyle zikreder. Ayrıca her hadisin tenkidini yaparak ne derece güvenilir olduğunu belirtir.

Daha çok derleme mahiyetinde bir el kitabı olan eser Leknev'de (taşbaskı, 1253/1837), Lahor'da (taşbaskı, 1305/1888; özel Hint ta'liki ile 1312), Mısır'da (1320; 1330/1912; nşr. Abdurrahman Bedrân, 1331/1913; 1352/1933) ve Rıdvan Muhammed Rıdvan tarafından Beyrut'ta (1373) basılmıştır.

Bulûğu'l-merâm'ın belli başlı şerhleri şunlardır: 1. *el-Bedrû't-temâm şerhu Bulûğı'l-merâm*. San'a kadısı Şerefeddin Hüseyin b. Muhammed b. Saîd el-Mağribî'ye (ö. 1119/1707) ait olan bu eserin en önemli iki kaynağı İbn Hacer el-Askalânî'nin *Fethu'l-bârî* adlı *Şahîh-i Buhârî* şerhiyle Nevevî'nin *el-Minhâc adlı Şahîh-i Müslim* şerhidir. Eserin birer nüshası Rabat Kütüphanesi (Kettânî, nr. 420) ile Câmiatü'r-Riyâd'da (Ziriklî, II, 256) bulunmaktadır. Ayrıca Teymûriyye Kütüphanesi'nde de eksik bir nüshası vardır (nr. 404). 2. *Sübülü's-selâm fi şerhi Bulûğı'l-merâm*. Emîr es-San'ânî bu eseri, *el-Bedrû't-temâm*'ı ihtisar etmek

ve buna bazı ilâveler yapmak suretiyle 1164 (1751) yılında meydana getirmiştir. *Bulûğu'l-merâm*'da geçen şahısların kısa biyografilerini vermiş, hadislerdeki garîb kelimeleri açıklamış ve her hadisten elde edilen hükümleri kısaca belirtmiştir. Eser Kahire'de (taşbaskı, 1911), Hindistan'da (1302, 1311) ve Fevâz Ahmed Zemirî ile İbrâhim Muhammed Cemmel tarafından Beyrut'ta (1405/1985) yayımlanmıştır. Ahmet Davudoğlu eseri *Bulûğu'l-Merâm Tercümesi ve Şerhi Selâmet Yolları* adıyla ve bazı değişikliklerle Türkçe'ye tercüme etmiştir (I-IV, İstanbul 1965-1967). Emîr es-San'ânî ayrıca *Bulûğu'l-merâm*'ın muhtevasını "Kitâbü't-Talâk" a kadar 1940 beyit halinde manzum hale getirmiş, vefatı üzerine geri kalan kısmı talebesi Hüseyin b. Abdülkâdir es-San'ânî 630 beyitle tamamlamıştır. 3. *Fethu'l-'allâm li-şerhi Bulûğı'l-merâm*. Sıddık Hasan Han, oğlu Nûr'ül-Hasan Han adına *Sübülü's-selâm*'dan ihtisar ettiği bu eseri 1302 (1884-85) yılında tamamlamış ve kitap aynı yıl Bulak'ta basılmıştır. Sıddık Hasan Han *Bulûğu'l-merâm*'ı *Miskû'l-hittâm* adıyla dört cilt halinde Farsça olarak da şerhetmiştir. 4. *Hâşiyetü'd-Dihlevî 'alâ Bulûğı'l-merâm*. Ahmed Hasan ed-Dihlevî'nin *Fethu'l-bârî*, *Neylül-evtâr* ve *Bulûğu'l-merâm* şerhlerinden faydalanarak hadislerdeki bazı kelimeleri açıkladığı bu eseri de yayımlanmıştır (I-II, Beyrut 1394/1974). 5. *Fıkhü'l-İslâm şerhu Bulûğı'l-merâm*. Abdülkâdir Şeybe Hamd tarafından kaleme alınmıştır (I-IX, Medine 1403/1983).

Bulûğu'l-merâm üzerinde bunlardan başka, İbn Hacer el-Askalânî'nin torunu Ebû'l-Mehâsin Yûsuf b. Şâhin'in *Minhâtül-kirâm* adlı şerhi ile Yûsuf b. Muhammed el-Battâh'nin *İfhâmül-efhâm* adlı iki ciltlik şerhi, ayrıca Muhyiddin Tâcir el-Lâhûrî ve İnâyet Ali el-Azîmâbâdî'nin Urduca tercümeleri bulunmaktadır. Mûsâ Cârullah Bigi'nin de bir şerhinden söz edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA:

İbn Hacer, *Bulûğu'l-merâm* (*Sübülü's-selâm* ile birlikte), Beyrut 1405/1985; *Keşfü'z-zunûn*, I, 254; Şevkânî, *el-Bedrû't-talî*, I, 230-231; Serkis, *Mu'cem*, I, 78-79; Brockelmann, *GAL*, II, 82; *Suppl.*, II, 73-74; Ziriklî, *el-A'lam*, I, 173-174; II, 256; VIII, 235, 253; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mu'ellifin*, II, 20-21; X, 89, 113; XIII, 304; Abdülhay el-Hasenî, *es-Şekâfetü'l-İslâmiyye fi'l-Hind* (nşr. Ebû'l-Hasan Ali en-Nedvî), Dimaşk 1403/1983, s. 156; Muhammed Reşad Halife, *Medresetü'l-hadîs fi Mısır*, Kahire 1403/1983, s. 193-202; Şâkir Mahmûd Abdülmün'im, *İbn Hacer el-Askalânî*, Bağdad, ts. (Dârü'r-Risâle), I, 430-436.

ALİ OSMAN KOÇKUZU

BULÜĞ

(البُلُوغُ)

Kişinin çocukluk devresinden çıkıp
fiilen veya hükmen
cinsî ergenlik kazanması.

Sözlükte "ulaşmak" anlamına gelen bulûğ, terim olarak çocuğun cinsî ve bün-yevî ergenlik dönemine ulaşmasını ifade eder ve bu durumdaki kimseye de *bâliğ* denir. Ergenlik devresi de diyebileceğimiz bulûğ sonrası dönem, kişinin çocukluktan çıkıp yetişkin insan özelliği kazandığı önemli bir hayat merhalesidir. Ergenlikten asıl maksat kişinin aklî ve ruhî yönden ergen olması ise de bunun tesbiti çok zordur ve ölçüsü de oldukça değişiklik göstermektedir. Ayrıca kişinin aklî ve ruhî gelişmesiyle biyolojik gelişimi arasında kuvvetli bir paralellik de vardır. Bu sebeplerle bulûğda "çocuğun fiilen veya hükmen biyolojik-cinsî ergenlik kazanması" esas alınarak bazı yönleriyle üçüncü şahısları da ilgilendiren bu konuda açık ve objektif bir ölçü benimsenmiştir.

İslâm hukukçuları bulûğ için bir ön şart, iki de ölçü getirmişlerdir. Bulûğun ön şartı çocuğun belli bir alt yaş sınırına ulaşması olup bu da erkeklerde on iki, kızlarda ise dokuz yaşın tamamlanmasıdır. Bu sınır bulûğun asgari yaş sınırı olup *Mecelle*'nin de kaydettiği gibi (md. 988) bu yaşa ulaşmamış çocuğun bulûğ iddiası dinlenmez. Diğer bir ifadeyle çocuğun bulûğuna ancak bu yaştan sonra hukuken imkân tanınır. Bulûğun iki ölçüsünden birincisi ve aslî olanı fiilî bulûğdur; yani gerekli asgari yaş sınırına ulaşmış erkeğin ve kızın cinsî yönden fiilî ergenliğe kavuşmasıdır. Bunun da bünyeye, iklim vb. dış şartlara göre değişik yaşlarda olacağı açıktır. *Mecelle*'de, "Hadd-i bulûğ ihtilâm ve ihbâl, hayız ve habil ile sâbit olur" denilerek (md. 985) erkek için ihtilâm olma ve baba olabilme, kız için hayız görme ve anne olabilme durumunun ölçü olduğu belirtilmiştir. Fakat kişinin bu bünyevî gelişimine dışarıdan muttali olma genelde pek mümkün olmadığından bulûğun tesbitinde, yukarıdaki alt yaş sınırına ulaşmış olan ve bünyesi de uygun bulunan çocuğun ikrar ve iddiası yeterli görülür (*Mecelle*, md. 989). Gerek Hz. Peygamber ve sahâbe döneminde gerekse klasik kaynaklarda bulûğ için çeşitli hâricî ve bünyevî belirtilerin ölçü alınması veya